

Barbara Rodziewicz
Frazemy komparatywne z komponentem zoonimicznym
w języku polskim, rosyjskim i niemieckim
Szczecin 2007, ss. 193

W badaniach frazeologicznych obserwuje się tendencje do analizowania związków zawierających określone komponenty, na przykład somatyczne, odproprialne czy animalistyczne. Te ostatnie należą do elementów wykazujących wysoką frekwencję w różnych językach, co stanowi językowe odzwierciedlenie związków człowieka ze światem fauny. Do najliczniej fundujących frazeologizmy należą zooleksemy nazywające zwierzęta domowe, a wśród związków, których są komponentami jądrowymi, uwagę zwracają konstrukcje komparatywne, stanowiące językowy zapis ludzkiej koncepcji i konceptualizacji świata.

Analiza tego wycinka frazeologii, w której wykorzystano teorie konotacji semantycznych, pozwala stwierdzić, czy metaforyka spetryfikowanych porównań z komponentem animalistycznym pokrywa się oraz w jakim stopniu jest tożsama w porównywanych językach. Umożliwia również określenie, które leksemy zoonimiczne są tworzywem identycznych semantycznie i formalnie jednostek porównawczych.

Takie cele badawcze postawiła sobie Barbara Rodziewicz, która dokonała analizy frazemów komparatywnych mających w swoim składzie nazwy zwierząt domowych. Materiałem badawczym były porównawcze konstrukcje analityczne z łącznikiem porównania *jak (jako)*, któremu w języku rosyjskim odpowiadają jednostki z zaimkiem *как*, natomiast w niemieckim konstrukcje porównawcze z *wie*. Dobór materiału odbywał się według kryterium onomazjologicznego.

Materiał obejmuje jednostki wyekscerpowane z następujących słowników: J. Krzyżanowski, *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych*

polskich; Mała księga przysłów polskich pod red. S. Nyczaja; S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*; В. М. Мокиенко, *Словарь сравнений русского языка*; *Фразеологический словарь русского языка* pod red. А. И. Молоткова; Л. Э. Гришин, *Немецко-русский фразеологический словарь*; J. Grimm, W. Grimm, *Deutsches Wörterbuch*; H. Küpper, *Wörterbuch der deutschen Umgangssprache, Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*, Duden, Band 11; L. Röhrich, *Das große Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*; K. F. W. Wander, *Deutsches Sprichwörterlexikon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk*. Zebrany polski materiał obejmuje 603 frazeologizmów, rosyjski – 716 związków, zaś niemiecki znacznie mniej, bo zaledwie 208 jednostek.

Monografia składa się z dwóch rozdziałów, z których pierwszy, *Ekwiwalencja polskich, rosyjskich i niemieckich frazemów komparatywnych z komponentem zoonimicznym*, poświęcono analizie porównań frazeologicznych w ujęciu komparatywnym. Podjęto w nim zagadnienie międzyjęzykowej ekwiwalencji badanych związków. Warto zwrócić uwagę na fakt, że oprócz uporządkowania terminologii z zakresu ekwiwalencji, autorka podjęła próbę uzupełnienia zasobu terminów. W wyniku analizy wyróżniono pięć grup ekwiwalentów, z których pierwszą stanowią ekwiwalenty leksykalno-semantyczne, obejmujące następujące podgrupy, mianowicie: ekwiwalenty leksykalno-semantyczne w języku polskim, rosyjskim i niemieckim; ekwiwalenty leksykalno-semantyczne w języku polskim i rosyjskim; ekwiwalenty leksykalno-semantyczne w języku polskim i niemieckim; ekwiwalenty leksykalno-semantyczne w języku rosyjskim i niemieckim. Druga grupa ekwiwalentów to odpowiedniki morfologiczno-syntaktyczne, trzecia – ekwiwalenty reprezentujące typ mieszany, tj. takie, które wykazują rozbieżności na płaszczyźnie leksykalnej i morfologiczno-syntaktycznej. W grupie czwartej znalazły się odpowiedniki tożsame strukturalnie i leksykalnie, ujęte w cztery podgrupy (ekwiwalenty tożsame strukturalnie i leksykalnie w języku polskim, rosyjskim i niemieckim; ekwiwalenty tożsame strukturalnie i leksykalnie w języku polskim i rosyjskim; ekwiwalenty tożsame strukturalnie i leksykalnie w języku polskim i niemieckim; ekwiwalenty tożsame strukturalnie i leksykalnie w języku rosyjskim i niemieckim). Pozorne ekwiwalenty frazeologiczne, przedstawione w podobnych konfiguracjach językowych jak w poprzednich podrozdziałach, tworzą grupę piątą.

Rozdział drugi, *Językowo-kulturowy obraz zwierząt domowych we frazematach komparatywnych z komponentem animalistycznym w języku polskim*,

rosyjskim i niemieckim, zawiera uwagi dotyczące struktury semantycznej analizowanych konstrukcji porównawczych. Autorka zwraca szczególną uwagę na semy potencjalne, opisując zarówno skonwencjonalizowane konotacje semantyczne, jak i asocjacje specyficzne dla kultury danej społeczności językowej. Wyekscerpowane frazeologizmy polskie, rosyjskie i niemieckie podzielone zostały na następujące grupy: związki z semami fizycznymi; związki z semami dynamicznymi; związki z semami odnoszącymi się do zachowania, zwyczajów i nawyków zwierząt, związki z semami odnoszącymi się do relacji człowiek–zwierzę; pozostałe związki komparatywne. Najbardziej rozbudowany jest opis jednostek należących do pierwszej z wymienionych grup, tj. związków z semami fizycznymi. Występują tam następujące podgrupy: związki z semami odnoszącymi się do: wyglądu zewnętrznego (barwy, sierści, upierzenia i skóry); rozmiaru ciała (wielkości ciężaru); części ciała (ich kształtu, funkcji i liczby, obecności lub braku); cech biologicznych i funkcji organizmu; zapachu; dźwięków. Związki z semami dynamicznymi obejmują jednostki z semami odnoszącymi się do tempa poruszania się oraz sposobu poruszania się. Trzecia grupa składa się z związków z semami odnoszącymi się do nawyków żywieniowych, relacji zwierzę–zwierzę, zwyczajów godowych oraz typowych zachowań zwierząt. Grupa czwarta obejmuje dwa rodzaje związków, tj. frazemy z semami odnoszącymi się do stosunku zwierzęcia do człowieka oraz stosunku człowieka do zwierzęcia. Ostatnią grupę, nazwaną *pozostałe związki komparatywne*, stanowią jednostki, których „(...) znaczenia opierają się na konotacjach innych (niż centralny) leksemów lub w których badane wyrazy (nazwy zwierząt domowych) pojawiają się w innym niż podstawowe znaczeniu.” (s. 168). W grupie tej znalazły się również związki, w których faunizmy pełnią funkcję intensyfikatora, frazeologizmy powstałe dzięki dawnym zwyczajom, literaturze i Biblii oraz jednostki o zatartej motywacji.

W pracy swej autorka formułuje istotne wnioski dotyczące ekwiwalencji jednostek frazeologicznych. Przede wszystkim, ekwiwalencja wykazuje znaczne zróżnicowanie: dominują odpowiedniki leksykalno-semantyczne, porównywalny jest również „skład leksykalny z dopuszczalnymi niewielkimi odchyleniami w semantyce poszczególnych komponentów” (s. 170), które badaczka tłumaczy różnymi typami kongruencji danych komponentów. Drugi pod względem liczebności jest typ mieszany, kolejne miejsce zajmują ekwiwalenty tożsame. Bardzo cennym odkryciem jest stwierdzenie występowania znacznej liczby pozornych ekwiwalen-

tów. Istotne są również uwagi dotyczące pewnych uniwersalnych konotacji nazw zwierząt domowych występujących w porównywanych językach oraz specyficznych dla poszczególnych języków.

Książka B. Rodziewicz na pewno zasługuje na uwagę językoznawców zajmujących się badaniami konfrontatywnymi z zakresu frazeologii, przekładoznawców oraz glottodydaktyków, ponieważ teoretyczne rozważania zawarte w niej mogą okazać się przydatne w praktyce. Opracowanie to może stanowić punkt wyjścia dla dalszych badań nad potencjałem konotacyjnym poszczególnych zooleksemów.

Joanna Szerszunowicz
Uniwersytet w Białymstoku